

DOFINANSOWANIE PRAC PRZY ZABYTKACH INFORMATOR DLA SAMORZĄDÓW

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Konservacji
Zabytków

1.

Budżety Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków

Jednym z najważniejszych uprawnień właścicieli i posiadaczy zabytków jest możliwość uzyskania dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tego typu obiektach. Dotyczy to zatem również jednostek samorządu terytorialnego, które mają pod swoją opieką obiekty zabytkowe. Z drugiej strony, jednostki te mogą udzielać takich dotacji ze swoich budżetów innym właścicielom lub posiadaczom zabytków, ponieważ jest to zadanie z zakresu administracji publicznej.

Zasady finansowania opieki nad zabytkami zostały opisane przede wszystkim w *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*¹. Zgodnie z tymi przepisami dotacje można uzyskać z następujących źródeł:

- z budżetu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- z budżetu wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- z budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Wspomniany minister oraz wojewódzki konserwator zabytków mogą udzielać dofinansowania wyłącznie dla zabytków wpisanych do rejestru. Natomiast gminy, powiaty lub samorządy województwa mają możliwość udzielania dotacji również dla zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz przez wojewódzkiego konserwatora zabytków określa rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. *w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie lub restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków*². Jednostki samorządu terytorialnego ustalają zasady dofinansowania w podejmowanych przez siebie uchwałach. Rozpatrywanie wniosków o udzielenie dotacji nie odbywa się w trybie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego.

Przedmiotem dofinansowania mogą być wyłącznie prace i roboty budowlane, które mają na celu zachowanie substancji zabytkowej obiektu oraz utrzymanie lub

¹Art. 71–83b.

²Publikacja: tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 2425.

przywrócenie jego zabytkowego charakteru. W ustawie wymieniono szczegółowo rodzaje tych działań. Jest to katalog zamknięty, co oznacza, że tylko na te prace i roboty można uzyskać dofinansowanie.

Katalog ten przedstawia się następująco:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnego z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizacja konstrukcyjnej części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, o ile nie przekracza ono 50% jego oryginalnej substancji;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizacja instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków nieruchomych archeologicznych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów budowlanych i konserwatorskich, niezbędnych do wykonania prac;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, odgromowej i przeciwpożarowej.

Z powyższego zestawienia wynika, że istnieje możliwość dofinansowania częściowej rekonstrukcji zabytku, a także odtworzenia części jego przynależności.

1.

Budżety Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków

W obiekcie zabytkowym przynależnościami mogą być np. klamki i zawiasy do drzwi lub okien, balustrady balkonów lub poręcze przy schodach. Najbardziej ogólnikowo określono rodzaj prac podlegających dofinansowaniu w zabytkowym parku lub ogrodzie. W tym zakresie mogą mieścić się np. uczytelnienie zachowanego historycznego układu dróg, tarasów, osi widokowych, klombów, parterów, szpalerów i żywopłotów, oczyszczenie, pogłębienie i wypełnienie wodą historycznych zbiorników wodnych lub remont urządzeń wodnych, takich jak fontanny. Natomiast nie będzie można uzyskać dotacji na rekonstrukcję elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu poprzez nowe nasadzenia lub odtworzenie w całości nieistniejących elementów kompozycji.

Dotacja na prace przy zabytkach może być udzielona w dwojaki sposób:

- na pokrycie kosztów wykonania prac, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, a planowanych do wykonania w roku złożenia wniosku lub w roku następującym po złożeniu tego wniosku;
- na pokrycie kosztów prac wykonanych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku o przyznanie dotacji. W takim przypadku wniosek o udzielenie dotacji można złożyć po wykonaniu wszystkich prac określonych w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków³.

Istnieje możliwość uzyskania kolejnej dotacji na te same prace lub roboty przy tym samym zabytku, ale dopiero po upływie 10 lat od końca roku, w którym przyznano poprzednie dofinansowanie⁴. Warunek ten nie dotyczy jednak działań koniecznych do wykonania w przypadku uszkodzenia zabytku na skutek nagłych i nieprzewidywanych zdarzeń.

Wysokość dotacji może wynieść do 50% nakładów koniecznych do wykonania prac, a w przypadku, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną,

³Art. 76 ust. 1 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

⁴§ 4 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie i restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

artystyczną lub naukową, wymaga przeprowadzenia prac złożonych pod względem technologicznym lub jest w stanie wymagającym pilnej interwencji, można uzyskać dotację w wysokości do 100% nakładów⁵.

W budżecie wyżej wymienionego ministra funkcjonują dwa źródła dofinansowania prac przy zabytkach: program *Ochrona zabytków* i Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków. Fundusz jest państwowym funduszem celowym stanowiącym uzupełnienie nakładów z budżetu państwa na ochronę i konserwację zabytków⁶. Środki na fundusz wpływają z administracyjnych kar pieniężnych oraz z nawiązek zasądzonych przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Na podstawie programu *Ochrona zabytków* minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ogłasza co roku nabór wniosków o dofinansowanie i wyznacza termin ich składania. Jeżeli dotacja ma obejmować prace planowane do wykonania, to nabór wniosków przeprowadza się w roku poprzedzającym te działania, a jeżeli dotacja ma obejmować refundację prac wykonanych, to nabór wniosków przeprowadza się w roku udzielania dotacji. W przypadku budżetu wojewódzkiego konserwatora zabytków wnioski o dofinansowanie działań planowanych należy składać do dnia 30 listopada roku poprzedzającego, a wnioski o dofinansowanie prac wykonanych – do dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona.

Wyjątkiem od tych zasad jest możliwość złożenia wniosku w każdym terminie, jeżeli prace przy zabytku są konieczne ze względu na jego uszkodzenie w wyniku działań nagłych, niemożliwych do przewidzenia, takich jak: klęski żywiołowe, katastrofy budowlane itp., które wystąpiły w czasie do 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku⁷.

W wyżej wymienionym rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego opisano zawartość wniosku o przyznanie dotacji. Powinien on zawierać m.in.:

⁵Art. 78 ust. 1–3 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

⁶Art. 83b jw.

⁷§ 5 ust. 3 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r.

1.

Budżety Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków

- opis prac przewidzianych do dofinansowania;
- określenie wysokości dotacji;
- harmonogram przeprowadzania prac;
- oświadczenie o dysponowaniu zasobami rzeczowymi i kadrowymi zapewniającymi możliwość wykonania prac przy zabytku;
- odpowiedni kosztorys;
- pozwolenie organu ochrony zabytków⁸.

W przypadku dotacji na roboty realizowane w trybie ustawy *Prawo zamówień publicznych* wnioskodawca powinien dołączyć do wniosku:

- ewentualne pozwolenie na budowę,
- kopię najkorzystniejszej oferty wybranej w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego, zawierającej wyodrębnione ceny zakupu materiałów, zatwierdzonej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków pod względem zgodności z wydanym pozwoleniem⁹.

Dofinansowanie udzielane jest na podstawie umowy, w której wymienia się m.in.:

- zakres planowanych prac i termin ich realizacji;
- wysokość udzielonej dotacji;
- termin i tryb jej płatności;
- termin wykorzystania dotacji, nie dłuższy niż do dnia 31 grudnia danego roku;
- tryb kontroli wykonania umowy;
- termin i sposób rozliczenia dotacji;
- termin zwrotu niewykorzystanej części dotacji, nie dłuższy niż 15 dni od terminu realizacji prac;
- warunki rozwiązania umowy;
- dodatkowe warunki i zastrzeżenia¹⁰.

⁸§ 6 ust. 1 jw.

⁹§ 9 jw.

¹⁰§ 10 jw.

Beneficjent dotacji ma obowiązek rozliczenia się z niej w terminie 30 dni od określonego w umowie terminu wykonania prac. Rozliczenie dofinansowania polega na przedłożeniu organowi następujących dokumentów:

- uwierzytelnione kopie faktur lub rachunków za przeprowadzenie prac oraz zakup materiałów;
- kosztorys powykonawczy przeprowadzonych prac wraz z ich obmiarem podpisany przez wykonawcę prac;
- powykonawcza dokumentacja fotograficzna zabytku wraz z zezwoleniem na nieodpłatne korzystanie przez organ zawartych w niej fotografii w zakresie ich utrwalania, zwielokrotniania i rozpowszechniania.

W przypadku rozliczania dotacji udzielonej przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego należy dołączyć dodatkowo następujące dokumenty:

- protokół odbioru wykonanych prac zatwierdzony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- kosztorys powykonawczy zatwierdzony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków pod kątem zgodności z wydanym pozwoleniem.

W przypadku połączenia dotacji ministra, wojewódzkiego konserwatora zabytków, gminy, powiatu lub samorządu województwa jej wysokość nie może przekraczać wysokości 100% nakładów. W celu uniknięcia podwójnego dofinansowania organy udzielające dotacji muszą prowadzić wykazy udzielonych dotacji oraz wzajemnie przekazywać sobie informacje na ten temat.

1.1. DOTACJE NA BADANIA ARCHEOLOGICZNE

W szczególnych okolicznościach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udziela osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych oraz wykonanie ich dokumentacji. Powinny to być, występujące łącznie, wymienione niżej okoliczności:

1.

Budżety Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków

1) podmioty są zobowiązane do wykonania wyżej wymienionych badań w związku z:

- robotami budowlanymi przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, ujętym w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- robotami ziemnymi;
- zmianą charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego;

2) koszt badań będzie wyższy niż 2% kosztów w całości planowanych działań.

Taka sama dotacja przysługuje w przypadku niespodziewanego odkrycia nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego w trakcie wyżej wymienionych działań, po wpisaniu zabytku do rejestru lub ujęciu w wojewódzkiej ewidencji zabytków i określeniu zakresu oraz rodzaju badań archeologicznych. Dotacja nie przysługuje:

- jednostkom organizacyjnym sektora finansów publicznych;
- osobom i jednostkom realizującym działania z wykorzystaniem środków finansowych Unii Europejskiej, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Szczegółowe warunki udzielania dotacji na badanie archeologiczne zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. *w sprawie dotacji na badania archeologiczne*¹¹. Rozporządzenie stanowi, że osoba zobowiązana do przeprowadzenia badań archeologicznych musi wybrać wykonawcę tych badań z zachowaniem zasady równego traktowania, uczciwej konkurencji i przejrzystości. Wybór powinien być potwierdzony protokołem zawierającym m.in.:

- określenie trybu wyboru wykonawcy badań archeologicznych;
- listę oferentów;
- zestawienie ofert;
- kryteria wyboru najkorzystniejszej oferty.

¹¹Publikacja: Dz.U. z 2014 r., poz. 110.

Następnie inwestor składa wniosek o udzielenie dotacji do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Wniosek zawiera m.in. następujące informacje:

- wskazanie miejsca badań archeologicznych, ich zakresu i rodzaju;
- wskazanie działań powodujących konieczność wykonania badań archeologicznych (roboty budowlane, roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności, ich zakresu i rodzaju);
- wskazanie powierzchni, na której są albo będą realizowane działania;
- wskazanie kosztów badań archeologicznych i ich dokumentacji;
- wskazanie kosztów planowanych albo realizowanych działań powodujących konieczność wykonania badań archeologicznych;
- określenie wysokości dotacji, o którą ubiega się wnioskodawca, oraz określenie sposobu jej płatności;
- harmonogram badań archeologicznych oraz planowanych albo realizowanych działań powodujących konieczność wykonania badań archeologicznych.
Do wniosku należy dołączyć następujące załączniki:
- decyzja wojewódzkiego konserwatora zabytków w sprawie ustalenia zakresu i rodzaju niezbędnych badań archeologicznych;
- pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie badań archeologicznych;
- ewentualne pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków na planowane albo realizowane działania, jeżeli jest ono wymagane;
- pozwolenie innych organów na planowane albo realizowane działania, jeżeli jest ono wymagane;
- kosztorys badań archeologicznych i ich dokumentacji;
- kosztorys planowanych albo realizowanych działań;
- protokół z wyboru ofert.

Po rozpatrzeniu wniosku o udzielenie dotacji Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego informuje wnioskodawcę o udzieleniu dotacji i o jej wysokości albo o odmowie udzielenia dotacji, a także ewentualnie wyznacza termin zawarcia umowy o dofinansowanie badań. Jeżeli kwota udzielonej dotacji jest niższa od kwoty, o którą wystąpił wnioskodawca, albo gdy wnioskodawcy odmówiono udzielenia

1.

Budżety Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków

dofinansowania, odpowiednia informacja zawiera uzasadnienie. W umowie o dofinansowanie badań archeologicznych określa się:

- miejsce badań archeologicznych, ich zakres i rodzaj;
- planowane albo realizowane działania, które spowodowały konieczność wykonania badań archeologicznych, ich zakres i rodzaj;
- koszty planowanych badań archeologicznych;
- koszty planowanych albo realizowanych działań;
- wysokość udzielonej dotacji;
- sposób płatności dotacji;
- harmonogram płatności, o ile dotacja nie jest przekazywana jednorazowo;
- tryb kontroli wykonania umowy;
- sposób rozliczenia dotacji;
- sposób zwrotu dotacji albo jej części.

W przypadku częściowego przekazywania dotacji wojewódzki konserwator zabytków musi sporządzić protokół częściowego odbioru badań archeologicznych. Rozliczenie dotacji powinno nastąpić w terminie 60 dni od dnia zakończenia działań na podstawie następujących dokumentów:

- protokół odbioru badań archeologicznych sporządzony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- potwierdzenie dopuszczenia do użytkowania obiektu budowlanego, jeżeli badania archeologiczne prowadzono w trakcie robót budowlanych;
- potwierdzenie wykonania robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności, jeżeli badania archeologiczne prowadzono ze względu na te działania;
- kopie rachunków lub faktur za badania archeologiczne i ich dokumentację potwierdzone za zgodność z oryginałem;
- kosztorys powykonawczy badań archeologicznych i ich dokumentacji;
- kosztorys powykonawczy planowanych albo realizowanych działań.

2.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Rządowy Program Odbudowy Zabytków realizowany jest na podstawie uchwały Nr 232/2022 Rady Ministrów z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie ustanowienia *Rządowego Programu Odbudowy Zabytków* i Załącznika do tej uchwały ustalającego szczegółowe zasady i tryb udzielania dofinansowania¹². Środki na ten cel pochodzą ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19. Program określa zasady rozdziału i przekazywania jednostkom samorządu terytorialnego dofinansowania na realizację zadań inwestycyjnych mających na celu przeciwdziałanie COVID-19. Dofinansowanie przyznawane jest na podstawie promes udzielanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego, na wniosek podmiotu składany do Prezesa Rady Ministrów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego.

Dofinansowanie z Programu może być przeznaczone na realizację zadań inwestycyjnych obejmujących:

- 1)** finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków, będącym w posiadaniu wnioskodawcy lub jednostki organizacyjnej zaliczanej do sektora finansów publicznych, podlegającej wnioskodawcy;
- 2)** udzielanie przez wnioskodawcę dotacji, o której mowa w art. 81 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, posiadaczom zabytków położonych na obszarze jednostki samorządu terytorialnego, na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków i znajdującym się w ewidencji zabytków. Prezes Rady Ministrów, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, w ogłoszeniu o naborze wniosków o dofinansowanie z Programu może wskazać jednostki samorządu terytorialnego, do których skierowany jest Program.

Warunki udzielenia dotacji:

- wysokość dofinansowania może wynieść do 98% planowanej dotacji albo wartości własnego zadania. Za taką wartość uznaje się całkowitą, łączną wartość wynagrodzenia wykonawcy za wykonanie zadania, w tym cenę dostaw określonych w umowach mających na celu realizację zadania;
- dofinansowanie może być udzielone wyłącznie w przypadku posiadania przez wnioskodawcę udziału własnego na realizację zadania, w wysokości nie niższej

¹²Uchwała dostępna na stronie www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow (dostęp 9.01.2024 r).

niż różnica między poziomem wartości zadania a poziomem dofinansowania z Programu albo w wysokości nie niższej niż różnica między wartością planowanej dotacji a wysokością dofinansowania z Programu.

Wysokość dofinansowania w ramach danego naboru jest określana przez Prezesa Rady Ministrów w ogłoszeniu o naborze wniosków. Wysokość ta może być zróżnicowana w zależności od:

- 1) skali i nasilenia problemów społecznych i gospodarczych danego regionu;
- 2) możliwości realizacji przez wnioskodawcę zadań inwestycyjnych określonych na podstawie możliwości wniesienia wkładu własnego¹³.

Wnioski o dofinansowanie z Programu składane są do Prezesa Rady Ministrów za pośrednictwem BGK w formie elektronicznej. Wniosek o dofinansowanie z Programu zawiera co najmniej:

- 1) dane wnioskodawcy;
- 2) przedmiot zadania inwestycyjnego, w tym jego nazwę, opis, przewidywaną wartość oraz kwotę udziału własnego wnioskodawcy;
- 3) wnioskowaną kwotę dofinansowania.

Do wniosku o dofinansowanie dołącza się oświadczenia wnioskodawcy o:

- 1) zapoznaniu się i zobowiązaniu się do stosowania postanowień Regulaminu;
- 2) zobowiązaniu się do przestrzegania przepisów dotyczących dysponowania środkami publicznymi oraz dotyczących pomocy publicznej;
- 3) wpisie zabytku do rejestru zabytków lub ewidencji zabytków¹⁴.

Wnioski weryfikuje i ocenia Komisja do spraw wsparcia Programu, która przygotowuje listę wniosków zakwalifikowanych do dofinansowania. Listę zatwierdza Prezes Rady Ministrów i na jej podstawie Bank Gospodarstwa Krajowego przyznaje wstępne promesy udzielenia dofinansowania. Wstępna promesa uprawnia wnioskodawcę do ogłoszenia postępowania zakupowego albo do przyznania dotacji odpowiednim właścicielom zabytków¹⁵.

¹³ § 4 uchwały Nr 232/2022 Rady Ministrów z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie *ustanowienia Rządowego Programu Odbudowy Zabytków*.

¹⁴ § 3 ust. 4 Załącznika do uchwały Nr 232/2022 Rady Ministrów z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie *ustanowienia Rządowego Programu Odbudowy Zabytków*.

¹⁵ § 5–6 jw.

2.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Postępowanie zakupowe, w celu wyłonienia wykonawców zadania inwestycyjnego, powinno zostać ogłoszone odpowiednio przez wnioskodawcę albo beneficjenta dotacji nie później niż w terminie 12 miesięcy od dnia udostępnienia wstępnej promesy, w aplikacji do obsługi Programu. Wnioskodawca albo beneficjent dotacji ogłasza postępowanie zakupowe dotyczące całej inwestycji objętej dofinansowaniem¹⁶. Wnioskodawca może złożyć maksymalnie 10 wniosków na kwoty określone w kolejnych programach naboru¹⁷.

Po rozstrzygnięciu postępowania zakupowego wnioskodawca składa do BGK wnioski o udzielenie promesy. BGK udziela promesy w terminie 7 dni roboczych od dnia wpływu wniosku. Promesa stanowi dla wnioskodawcy podstawę do:

- 1)** zawarcia umowy lub umów na realizację zadania inwestycyjnego;
- 2)** zawarcia umowy lub umów o udzielenie dotacji beneficjentowi¹⁸.

W promesie wskazuje się okres jej ważności, który nie może być dłuższy niż 6 miesięcy od dnia zakończenia realizacji zadania inwestycyjnego¹⁹. Wypłata dofinansowania z Programu na podstawie promesy może nastąpić jednorazowo lub w transzach, w zależności od okresu realizacji inwestycji. We wniosku o wypłatę dofinansowania wnioskodawca składa oświadczenie o:

- 1)** zakończeniu realizacji zadania inwestycyjnego w przypadku zadań inwestycyjnych realizowanych w terminie nie dłuższym niż 12 miesięcy;
- 2)** odpowiednio – o zakończeniu realizacji danego etapu zadania inwestycyjnego lub zakończeniu zadania inwestycyjnego, w przypadku zadań inwestycyjnych realizowanych w okresie dłuższym niż 12 miesięcy²⁰.

¹⁶§ 7 ust. 1–4 jw.

¹⁷§ 3 ust. 5 jw.

¹⁸§ 8 ust. 1–3 jw.

¹⁹§ 8 ust. 9 jw.

²⁰§ 11 ust. 2–3 jw.

3.

Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Jak już wyżej wspomniano, jednostki samorządu terytorialnego są zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, których są właścicielami lub posiadaczami, a także mogą udzielać dotacji innym właścicielom zabytków. Wynika to zarówno z przepisów *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, jak i z przepisów ustaw dotyczących działalności jednostek samorządu terytorialnego:

- zgodnie z art. 71 ust. 2 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki;
- zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*²¹ zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 7 *Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym*²² powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie m.in. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- zgodnie z art. 11 ust. 2 pkt 7 *Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa*²³ samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa, na którą składa się m.in. sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie.

Potwierdzenie tych ustaleń zawiera m.in. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 31.05.2010 r., sygn. akt I SA/Gd 395/10, LEX nr 786766: *Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac przy nich, nie może być traktowane jako zadanie zlecone do realizacji przez administrację rządową.*

Jednostki samorządu terytorialnego mogą udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru oraz znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący jednostki. Dofinansowanie takie może wynieść do 100% nakładów, bez żadnych dodatkowych warunków, z zastrzeżeniem, że zakres

²¹Publikacja: tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 40 z późn. zm.

²²Publikacja: tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1526 z późn. zm.

²³Publikacja: tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 2094 z późn. zm.

rzeczowy dotowanych działań powinien być zgodny z zakresem zawartym w *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Na ten temat wypowiedział się m.in. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Krakowie w wyroku z dnia 25.01.2011 r., sygn. akt I SA/Kr 1673/10, LEX nr 749225: *W art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wyszczególniono katalog prac możliwych do objęcia dotacją. Zatem tylko prace określone w cytowanych przepisach, o zakresie i charakterze w nich wskazanym, mogą być dotowane z budżetu jednostki samorządu. Nie jest więc dopuszczalne ograniczanie lub rozszerzanie w drodze uchwały prac przy zabytku w stosunku do katalogu określonego w art. 77 w zw. z art. 3 pkt 6–8 ustawy (...).*

Ten sam sąd wyjaśnił, jak należy rozumieć zasady udzielania takich dotacji: z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wynika dla organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego jedynie upoważnienie do ustalenia zasad udzielenia dotacji celowej, a już nie trybu czy warunków jej rozliczania. Przepis kompetencyjny mówi wprost jedynie o „zasadach udzielania dotacji”, a więc przykładowo chodzi tu o sposób postępowania z wnioskiem o udzielenie dotacji, wymagane dokumenty do rozpoznania tego wniosku, formę załatwienia wniosku. Natomiast zasady i przesłanki zwrotu dotacji udzielonych z budżetu jednostki samorządu terytorialnego zostały określone w ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (...), głównie w art. 251 i 252, a co do sposobu rozliczania dotacji – w art. 250, dlatego też nie ma podstaw do odrębnego ich regulowania i powielania w aktach prawa miejscowego.

Podobne stanowisko zajął Wojewódzki Sąd Administracyjny w Łodzi w wyroku z dnia 4.10.2023 r., sygn. akt I SA/Łd 502/23: *Należy przyjąć, że w pojęciu „zasad udzielania dotacji” w rozumieniu tego przepisu mieszczą się ustalenia dotyczące tego, komu mogą być udzielone dotacje, jakie czynności ma wykonać podmiot ubiegający się o dotację, aby mógł ją otrzymać, zasady postępowania z wnioskiem o udzielenie dotacji, wymagane dokumenty do rozpoznania wniosku oraz forma załatwienia tego wniosku. (...) Jeśli ustawodawca przyznał organowi stanowiącemu wyłączne prawo decydowania o przyznaniu dotacji, to uchwała nie może wprowadzać postanowień, zgodnie z którymi decyzja rady gminy w przedmiocie przyznania dotacji uzależniona jest od uprzedniej decyzji organu wykonawczego. (...) Do zadań organu wykonawczego należą jedynie czynności techniczno-administracyjne, takie jak zebranie wniosków, dokonanie ich sprawdzenia pod względem formalnym oraz przedstawienie ich radzie, która samodzielnie podejmie decyzję w sprawie udzielenia dotacji. (...) Zasady udzielania dotacji, które ma określić organ stanowiący na podstawie art. 81 ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, powinny się odnosić do relacji między jednostką samorządu terytorialnego jako podmiotem udzielającym dotacji a beneficjentem dotacji, a nie do relacji między beneficjentem dotacji a osobami*

3.

Budżety jednostek samorządu terytorialnego

trzecimi. Postanowienia regulujące obowiązki beneficjenta dotacji mogłyby być elementem umowy dotacyjnej zawartej między Gminą a beneficjentem. Ponadto Sąd zauważa, że akt prawa miejscowego nie może nakładać na adresatów tego aktu obowiązku stosowania przepisów wynikających z aktów wyższego rzędu, w tym przypadku z ustawy (...). Artykuł 250 ustawy o finansach publicznych stanowi, że zarząd jednostki samorządu terytorialnego, udzielając dotacji celowej, (...) zawiera umowę, która w szczególności określa wysokość dotacji, cel lub opis zakresu rzeczowego zadania, na którego realizację przyznawane są środki dotacji, termin wykorzystania dotacji nie dłuższy niż do dnia 31 grudnia danego roku budżetowego, termin i sposób rozliczenia dotacji oraz termin zwrotu niewykorzystanej części dotacji celowej, z tym że termin nie może być dłuższy niż terminy zwrotu określone w niniejszym dziale. (...) Ustawodawca nie uzależnił otrzymania dotacji na prace lub roboty przy zabytku od niezalegania przez ubiegającego się o dotację z jakimikolwiek płatnościami i nie przewidział możliwości żądania składania oświadczenia tej treści, nie wprowadził więc tego rodzaju ograniczenia kręgu podmiotów mogących ubiegać się o dotację.

Z powyższych informacji wynika, że uchwała jednostki samorządu terytorialnego dotycząca zasad udzielania dotacji powinna spełniać następujące warunki:

- 1)** powinna zawierać zasady udzielania dotacji określające:
 - podmioty, które mogą się ubiegać o dotację,
 - wzór wniosku o dotację,
 - wymagane dokumenty do rozpoznania wniosku,
 - sposób składania wniosku,
 - termin składania wniosku,
 - formę załatwienia wniosku, w tym kryteria oceny wniosku;
- 2)** nie powinna zawierać trybu i warunków rozliczania dotacji, ponieważ zostały one określone w ustawie o finansach publicznych;
- 3)** nie może nakładać na adresatów tego aktu obowiązku stosowania przepisów wynikających z aktów wyższego rzędu, przede wszystkim z ustaw, np. z ustawy *Prawo zamówień publicznych*;
- 4)** nie może uzależnić otrzymania dotacji od spełnienia przez beneficjenta obowiązków niezwiązanych z dotacją, w tym uregulowania innych płatności;
- 5)** nie może nakładać zadań związanych z dotacją na organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego.

Dotacja jednostki samorządu terytorialnego przyznawana jest na podstawie umowy zawierającej takie same ustalenia jak w przypadku dotacji udzielanej przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4.

Dotacje na badania naukowe

W budżecie państwa istnieje jeszcze jedno źródło dofinansowania badań zabytków. Zgodnie z art. 83 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, minister właściwy do spraw nauki może przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach na zasadach przewidzianych w przepisach o szkolnictwie wyższym i nauce. Przepis ten dotyczy wszystkich zabytków bez względu na to, czy są one objęte ochroną prawną. Podstawą do uzyskania środków na te badania jest art. 365 pkt 2a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*²⁴. Zgodnie z tym przepisem środki finansowe na szkolnictwo wyższe i naukę przeznaczają się na utrzymanie i rozwój potencjału badawczego, w tym prowadzenie działalności naukowej.

²⁴Publikacja: tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 742 z późn. zm.

5.

Fundusze Europejskie

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych można uzyskać również z funduszy europejskich. Najważniejszym z nich jest program *Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027* (FENIKS). Stanowi on kontynuację dwóch wcześniejszych programów: *Infrastruktura i Środowisko na lata 2007–2013* oraz *2014–2020*.

Głównym celem programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej. Istotną rolę w tej budowie powinno odegrać wzmocnienie roli kultury. W programie zaplanowano działania, które mają na celu ochronę zabytków nieruchomych i ruchomych o znaczeniu światowym i krajowym. Fundusz oferuje następujące formy wsparcia:

- dotacje;
- instrumenty finansowe;
- instrumenty łączące finansowanie zwrotne i dotacyjne.

W *Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027*, w wersji obowiązującej od 10.10.2023 r., kwestie dofinansowania obiektów zabytkowych umieszczono w *Priorytecie VII Kultura, w Działaniu FENX.07.01 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej*. Instytucją Zarządzającą tą częścią programu jest Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej Departament Programów Infrastrukturalnych, a jego realizacja odbywa się na podstawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Instytucją Pośredniczącą jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Priorytet realizują wszystkie województwa oraz regiony: Mazowiecki Regionalny i Warszawski Stołeczny. Zakres interwencji obejmuje *Ochronę, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury*. W ramach Działania zaplanowano wspieranie inwestycji o ponadregionalnym oddziaływaniu, mających na celu wzmocnienie wpływu kultury i zrównoważonej turystyki na rozwój gospodarczy, włączenie społeczne i innowacje społeczne. Wsparcie w formie dotacji ma dotyczyć dwóch obszarów:

- **Obszar 1: Rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej).** Zakłada się stworzenie nowoczesnej infrastruktury kultury, odpowiadającej potrzebom współczesnych odbiorców;
- **Obszar 2: Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym najcenniejszych zabytków.** Zakłada się poprawę obsługi ruchu turystycznego, tworzenie lub wzmocnienie marki zabytku, a także rozwój usług wykorzystujących nowoczesne technologie w zakresie prezentacji oferty. Projekt w tym Obszarze nie może być jednostkowym zadaniem, ale musi być elementem większej inicjatywy, łączącej rozwój kultury z rozwojem gospodarczym, udziałem

społeczeństwa oraz nowatorskimi działaniami zmierzającymi do zaspokojenia realnej potrzeby społecznej w skali kraju, regionu lub w skali lokalnej. Oprócz tego projekt powinien przynieść pozytywne efekty ekonomiczno-społeczne, spowodować stworzenie nowych miejsc pracy, zapewnić rozwiązania energooszczędne oraz wykorzystujące odnawialne źródła energii, a także wzrost udziału społeczeństwa w życiu kulturalnym. W projekcie nie będzie możliwości uzyskania wsparcia dla budynków zamieszkania zbiorowego, budynków mieszkalnych, obiektów/przestrzeni przeznaczonych na cele: mieszkalne, sportowe, dydaktyczne, administracji publicznej, ochrony zdrowia oraz targowe, zakupu pozycji wydawniczych do bibliotek, zakupu muzealiów, digitalizacji utworów audiowizualnych i kompleksowej rewitalizacji przestrzeni miejskich.

W ramach projektów, w odniesieniu do obiektów zabytkowych, możliwe jest wykonanie m.in.:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich (wraz z nadzorami nad tymi pracami);
- 2) robót budowlanych (wraz z nadzorami nad tymi pracami) obejmujących: rozbudowę, nadbudowę, przebudowę, montaż i remont;
- 3) prac w otoczeniu;
- 4) konserwacji zabytków ruchomych (wpisanych do rejestru zabytków), księgozbiorów (zawartych w Narodowym Zasobie Bibliotecznym) i muzealiów (uwzględnionych w inwentarzu muzealnym);
- 5) digitalizacji zabytków ruchomych, księgozbiorów, muzealiów oraz ich udostępnienie on-line;
- 6) opracowania dokumentu pn. *Strategia promocji zabytku* oraz związanego z nim miejsca (tylko dla Obszaru 2).

Ponadto w Obszarze 2 każdy projekt musi realizować działanie 1) lub 2)

i co najmniej jedno działanie *miękkie* z czterech możliwych, takich jak:

- podnoszenie kompetencji kadr beneficjenta;
- działania edukacyjne podnoszące świadomość ekologiczną społeczeństwa;
- działania związane ze współpracą z partnerami z innych państw;
- opracowanie dokumentu pn. *Strategia promocji zabytku* oraz związanego z nim miejsca.

Działanie skierowane jest do następujących beneficjentów:

- 1) państwowe instytucje kultury;
- 2) instytucje kultury współprowadzone przez administrację rządową;
- 3) instytucje kultury posiadające zbiory wchodzące w zakres Narodowego Zasobu Bibliotecznego;

5.

Fundusze Europejskie

- 4) publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne;
- 5) podmioty zarządzające obiektami wpisanymi imiennie na listę UNESCO, na listę Pomników Historii lub zarządzające obiektami posiadającymi tytuł Znak Dziedzictwa Europejskiego (inne niż wskazane w pkt 1–4).

Wyjątkowo, w przypadku projektów dotyczących obiektów znajdujących się w granicach wpisów obszarowych na listę UNESCO lub na listę Pomników Historii, beneficjentami mogą być:

- 1) jednostki samorządu terytorialnego na rzecz samorządowych instytucji kultury;
- 2) samorządowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) kościoły i związki wyznaniowe.

Wszystkie projekty powinny być realizowane jako projekty partnerskie (partnerem projektu mogą być wyżej wymienione podmioty, z uwzględnieniem wskazanych ograniczeń). Jeżeli projekt będzie obejmował działania *miękkie*, partnerami projektu mogą być także małe i średnie przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe i przedsiębiorstwa społeczne. Minimalna wartość projektu wynosi 10 000 000,00 zł. Wysokość maksymalnego dofinansowania ze środków Unii Europejskiej wynosi 79,71%, natomiast maksymalna wysokość dotacji dla całego projektu, dofinansowanego ze środków UE oraz środków krajowych, może wynieść 100%. Każdy wniosek będzie oceniany za pomocą kryteriów horyzontalnych, czyli wspólnych dla wszystkich projektów, oraz poprzez kryteria specyficzne dla danego działania. Wszystkie kryteria podzielono na grupy kryteriów obligatoryjnych i rankingujących. Kryteria obligatoryjne ocenia się metodą zerojedynkową (TAK/NIE lub NIE DOTYCZY). Zakwalifikowanie projektu do dofinansowania zapewni wyłącznie uzyskanie oceny „TAK” dla wszystkich kryteriów lub w uzasadnionych przypadkach „NIE DOTYCZY”. Kryteria rankingujące ocenia się punktami. Ich liczba pozwala na umieszczenie projektu na odpowiedniej pozycji na liście. Zasady tych kryteriów ustala się w regulaminie naboru projektów. Dla opisanego wyżej Obszaru 2 jako specyficzne kryteria obligatoryjne ustalono działania *miękkie*, natomiast w zakresie kryteriów rankingujących (punktowanych) wymieniono m.in. stan zachowania zabytku nieruchomego. Priorytet będą miały projekty dotyczące zabytku wyłączanego z użytkowania lub zabytku użytkowanego, ale zagrożonego całkowitym zniszczeniem, wymagającego niezwłocznej interwencji. Jeżeli projekt będzie obejmował większą liczbę zabytków nieruchomych, to ocenie będzie podlegał stan zachowania zabytku wymagającego największych nakładów na prace konserwatorskie i restauratorskie lub roboty budowlane. Potwierdzeniem stanu technicznego zabytku powinna być opinia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydana nie wcześniej niż 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku.

Odrębne zasady dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych zawierają Regionalne Programy Operacyjne opracowywane przez Zarządy województw we współpracy z Ministrem Rozwoju Regionalnego. Podstawą do ich realizacji jest *Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027*²⁵, która określa zasady realizacji programów, podmioty uczestniczące w ich realizacji oraz tryb współpracy między nimi. Jednym z zagadnień omówionych w ustawie jest pomoc publiczna. Szczegółowe przeznaczenie tej pomocy, warunki i tryb jej udzielania przedsiębiorcom opisuje *Rozporządzenie Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 7 sierpnia 2023 r. w sprawie udzielania pomocy inwestycyjnej na kulturę i zachowanie dziedzictwa kulturowego w ramach regionalnych programów na lata 2021–2027*²⁶. Pomoc ma na celu wspieranie rozwoju gospodarczego i społecznego województwa objętego regionalnym programem na lata 2021–2027. Dotyczy ona zadań związanych z kulturą i zachowaniem dziedzictwa kulturowego. Pomoc ma formę dotacji i pożyczek.

Z analizy programów wszystkich województw wynika, że 14 z nich wyraźnie określa problematykę ochrony zabytków, łącząc ją w szczególności z problematyką rozwoju turystyki. W programie dla województwa mazowieckiego kwestia ochrony i konserwacji zabytków została sformułowana w sposób bardzo lakoniczny. Natomiast program dla województwa świętokrzyskiego nie zawiera żadnych ustaleń w tym zakresie. We wszystkich programach kładzie się nacisk na to, aby prace przy zabytku nie stanowiły samodzielnego projektu, ale żeby miały związek z szerszą inicjatywą, łączącą rozwój kultury z rozwojem gospodarczym i włączaniem społeczeństwa w te działania. W poszczególnych programach kwestie ochrony zabytków przedstawiają się następująco:

1) Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące renowację, konserwację, rewaloryzację i restaurację obiektów zabytkowych (w tym pomników) jako część szerszego przedsięwzięcia, połączoną z działaniami *miękkimi*. Program skierowany

²⁵Publikacja: Dz.U. z 2022 r., poz. 1079.

²⁶Publikacja: Dz.U. z 2023 r., poz. 1678.

5.

Fundusze Europejskie

jest do: instytucji kultury, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, Lasów Państwowych, parków narodowych i krajobrazowych, Lokalnych Grup Działania i organizacji pozarządowych.

2) Program Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane w obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, w otoczeniu zabytku wpisanym do rejestru, na obszarach zabytkowych i obszarach przemysłowych o wartościach historycznych, jako część szerszego przedsięwzięcia, połączoną z działaniami *miękkimi*. Program skierowany jest do: instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej.

3) Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące wsparcie obiektów zabytkowych, zespołów obiektów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w celu przystosowania ich do pełnienia funkcji związanych z kulturą, poprzez prace konserwatorskie, restauratorskie, rewitalizacyjne, renowacyjne, roboty budowlane oraz ich modernizację (z wyłączeniem rozbiórk), w tym:

- a) prace konserwatorskie zabytków ruchomych (wyłącznie jako element projektu);
- b) monitoring i zabezpieczenie obiektów infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń;
- c) rewitalizację i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków.

Z programu wyłączono projekty dotyczące:

- obiektów UNESCO – wyłącznie na cele związane z prowadzeniem działalności kulturalnej - wpisy indywidualne i obszarowe;
- Pomników Historii – wyłącznie na cele związane z prowadzeniem działalności kulturalnej – wpisy indywidualne i obszarowe;
- obiektów posiadających tytuł Znak Dziedzictwa Europejskiego.

Wspomniane prace przy zabytkach muszą stanowić część szerszego przedsięwzięcia, połączoną z działaniami *miękkimi*. Program skierowany jest do: administracji publicznej, instytucji nauki i edukacji, instytucji wspierających biznes, organizacji społecznych i związków wyznaniowych, partnerstw, przedsiębiorstw, przedsiębiorstw realizujących cele publiczne, służb publicznych.

4) Program Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a)** inwestycje w zakresie ochrony i zachowania zasobów kultury (w tym dziedzictwa kulturowego);
- b)** inwestycje w zakresie wsparcia infrastruktury kultury (w tym zabytkowej) i zrównoważonej turystyki.

Prace przy zabytkach muszą stanowić część szerszego przedsięwzięcia, połączoną z działaniami *miękkimi*. Program skierowany jest do: europejskiego ugrupowania współpracy terytorialnej, instytucji kultury, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych, Lasów Państwowych, parków narodowych i krajobrazowych, niepublicznych instytucji kultury, organizacji pozarządowych, podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego, pozarządowych organizacji turystycznych.

5) Program Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a)** inwestycje związane z rozwojem infrastruktury służącej prowadzeniu działalności kulturalnej (m.in. prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, modernizacja), których realizacja związana jest z wdrażaniem wspólnej oferty instytucji kultury i wypracowaniem mechanizmów współpracy, w tym rozwoju międzysektorowej współpracy, angażującej sektor prywatny i pozarządowy. Jako element projektu mogą być realizowane: konserwacja zabytków ruchomych lub zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona lub udostępnienie, także poprzez proces digitalizacji;
- b)** prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane lub modernizację dotyczącą infrastruktury turystycznej, w szczególności pieszych, rowerowych, konnych lub wodnych szlaków turystycznych (w tym szlaków tematycznych). Jako element projektu mogą być realizowane: konserwacja zabytków ruchomych lub zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona lub udostępnienie, także poprzez proces digitalizacji.

Program skierowany jest do: administracji rządowej, centrów aktywności lokalnej, dużych przedsiębiorstw, instytucji kultury, jednostek naukowych, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek rządowych

5.

Fundusze Europejskie

i samorządowych ochrony środowiska, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych, Lasów Państwowych, parków narodowych i krajobrazowych, Lokalnych Grup Działania, małych i średnich przedsiębiorstw, niepublicznych instytucji kultury, organizacji badawczych, organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej, podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego, pozarządowych organizacji turystycznych, rządowych organizacji turystycznych, uczelni, zarządców dróg publicznych.

5a) Działanie FELD.06.04 Kultura i turystyka

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- prace restauratorskie, konserwatorskie, roboty budowlane lub modernizację infrastruktury służącej lub mającej służyć działalności kulturalnej lub turystycznej lub pełnieniu funkcji turystycznych, w tym turystycznych szlaków tematycznych. Jako element projektu mogą być realizowane: konserwacja zabytków ruchomych lub zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona lub udostępnienie, także poprzez proces digitalizacji. W ramach projektów mogą być wspierane inwestycje dotyczące nieruchomości zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (wpis indywidualny albo obszarowy), ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

Prace przy zabytkach muszą stanowić część szerszego przedsięwzięcia, połączoną z działaniami *miękkimi*. Z programu wyłączono projekty:

a) realizowane przez:

- państwowe instytucje kultury;
- instytucje kultury współprowadzone przez administrację rządową i samorządową (z wyłączeniem przedsięwzięć uzgodnionych w kontrakcie programowym);
- instytucje kultury posiadające zbiory wchodzące w zakres Narodowego Zasobu Bibliotecznego;
- organizacje pozarządowe; szkoły i uczelnie artystyczne (w zakresie niektórych projektów);

b) dotyczące:

- obiektów UNESCO – wyłącznie na cele związane z prowadzeniem działalności kulturalnej – wpisy indywidualne i obszarowe;
- Pomników Historii – wyłącznie na cele związane z prowadzeniem działalności kulturalnej – wpisy indywidualne i obszarowe;
- obiektów posiadających tytuł Znak Dziedzictwa Europejskiego.

Program skierowany jest do: administracji rządowej, centrów aktywności lokalnej, dużych przedsiębiorstw, instytucji kultury, jednostek naukowych, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek rządowych i samorządowych ochrony środowiska, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych, Lasów Państwowych, parków narodowych i krajobrazowych, Lokalnych Grup Działania, małych i średnich przedsiębiorstw, niepublicznych instytucji kultury, organizacji badawczych, podmiotów ekonomii społecznej, podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego, pozarządowych organizacji turystycznych, rządowych organizacji turystycznych, uczelni, zarządców dróg publicznych.

6) Program Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027

W odniesieniu do problematyki ochrony zabytków w programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a)** wsparcie obiektów instytucji kultury województwa małopolskiego, które mają charakter zabytkowy, m.in. poprzez realizację prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych oraz prac zabezpieczających przy zabytkach wraz z ich otoczeniem. W ramach szerszego projektu możliwa będzie konserwacja zabytków ruchomych.

Jedynymi wnioskodawcami uprawnionymi do aplikowania o środki w ramach działania są samorząd województwa małopolskiego oraz instytucje kultury województwa małopolskiego. Pozostali wskazani w katalogu beneficjenci mogą uczestniczyć w projekcie jako partnerzy województwa małopolskiego. Z programu wykluczone są projekty:

- a)** realizowane przez:
 - państwowe instytucje kultury;
 - instytucje kultury współprowadzone przez administrację rządową i samorządową (z wyłączeniem przedsięwzięć uzgodnionych w kontrakcie programowym);
 - instytucje kultury posiadające zbiory wchodzące w zakres Narodowego Zasadu Bibliotecznego;
- b)** dotyczące:
 - obiektów UNESCO – wyłącznie na cele związane z prowadzeniem działalności kulturalnej – wpisy indywidualne i obszarowe;
 - Pomników Historii – wyłącznie na cele związane z prowadzeniem działalności kulturalnej – wpisy indywidualne i obszarowe;
 - obiektów posiadających tytuł Znak Dziedzictwa Europejskiego.

Prace przy zabytkach muszą stanowić część szerszego przedsięwzięcia, połączone z działaniami *miękkimi*. Program skierowany jest do: jednostek organizacyjnych

5.

Fundusze Europejskie

działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych, organizacji pozarządowych, podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego.

7) Program Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych).

Projekty muszą stanowić część szerszego przedsięwzięcia, którego celem jest zorientowanie na poprawę oferty regionalnej i podregionalnej – tzn. turystycznej i kulturalnej, bazującej na walorach Mazowsza lub regionów etnograficznych, kulturowych, historycznych i przyrodniczych położonych w jego granicach i przynależnych do istniejących szlaków turystycznych – włączenie społeczne i innowacje społeczne w skali kraju, regionu lub lokalnej. Wsparciem mogą być objęte ewentualne koszty modernizacji, konserwacji lub poprawy infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego, jeżeli w ciągu roku przynajmniej 80% czasu lub powierzchni tej infrastruktury jest wykorzystywane do celów związanych z kulturą. Program skierowany jest do: jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych, niepublicznych instytucji kultury, niepublicznych instytucji sportu, organizacji pozarządowych, pozarządowych organizacji turystycznych.

8) Program Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021–2027.

Aglomeracja Opolska

8a) Działanie FEOP.10.04 Dziedzictwo kulturowe i kultura, rozwój turystyki na obszarach innych niż miejskie–4 subregiony

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a) rozwój obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym poprawę dostępności poprzez likwidację barier fizycznych dla osób z niepełnosprawnościami (budowa towarzyszącej infrastruktury technicznej, zagospodarowania terenów wokół dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego możliwa jedynie jako element projektu);
- b) konserwację zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochronę i udostępnienie, także poprzez proces digitalizacji.

-
- c) inwestycje w obiekty/miejsca tworzące turystyczne szlaki tematyczne (obiekty/ miejsca odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych) lub turystyczne szlaki rodzajowe (np. kajakowe, rowerowe), w tym dostępności poprzez likwidację barier fizycznych dla osób z niepełnosprawnościami.

Program skierowany jest do: centrów aktywności lokalnej, instytucji kultury, instytucji sportu, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, klubów sportowych, centrów sportu, kościołów i związków wyznaniowych, Lasów Państwowych, parków narodowych i krajobrazowych, niepublicznych instytucji kultury, niepublicznych instytucji sportu, organizacji pozarządowych, podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego, policji, straży pożarnej i służb ratowniczych, pozarządowych organizacji turystycznych, zarządców infrastruktury dworcowej, zarządców infrastruktury kolejowej.

9) Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a) ochronę, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury, w tym:
- konserwację muzealiów, starodruków, archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych wraz z dostosowaniem pomieszczeń do właściwego przechowywania zbiorów i ich zabezpieczenia oraz zakupem wyposażenia;
 - roboty budowlane, restauratorskie i konserwatorskie obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, obiektów położonych w strefie ochrony konserwatorskiej lub obiektów historycznych oraz zagospodarowanie terenu funkcjonalnie związanego z obiektem dla udostępnienia na cele turystyczne lub kulturalne;
 - digitalizację i udostępnianie zasobów kultury, udostępnianie zasobów kultury z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz tworzenie nowych treści cyfrowych.

Program skierowany jest do: instytucji kultury, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych, Lasów Państwowych, parków narodowych i krajobrazowych, organizacji pozarządowych podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego, policji, straży pożarnej i służb ratowniczych, wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych oraz TBS.

5.

Fundusze Europejskie

10) Program Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a) zachowanie i modernizację obiektów dziedzictwa kulturowego na cele prowadzenia działalności kulturalnej. Zakres wsparcia obejmuje kompleksowe prace konserwatorskie, restauratorskie pozwalające zachować walory i charakter obiektów dziedzictwa kulturowego. Wspomniane prace przy zabytkach muszą stanowić część szerszego przedsięwzięcia, połączonej z działaniami *miękkimi*;
- b) kompleksowe prace konserwatorskie i restauratorskie zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) wraz z ich ochroną, digitalizacją i udostępnieniem w szczególności nowym grupom odbiorców (w tym ze specjalnymi potrzebami).

Program skierowany jest do: dużych przedsiębiorstw, instytucji kultury, instytucji sportu, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, klastrów małych i średnich przedsiębiorstw, niepublicznych instytucji kultury, niepublicznych instytucji sportu, organizacji pozarządowych, partnerstw publiczno-prywatnych, podmiotów ekonomii społecznej, pozarządowych organizacji turystycznych, szkół i innych placówek systemu oświaty, uczelni.

11) Program Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a) prace budowlane, restauratorskie, konserwatorskie lub adaptację obiektów i zespołów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz nadanie im nowych funkcji lub rozwój funkcji dotychczasowych służących celom społecznym, kulturalnym oraz – uzupełniająco – turystycznym i gospodarczym;
- b) kompleksowe zagospodarowanie obszarów zabytkowych i przestrzeni publicznych służących integracji społeczności lokalnej, wraz z małą architekturą i infrastrukturą towarzyszącą w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków.

Warunki realizacji projektów:

- a) projekty powinny być ukierunkowane na promocję zabytków i popularyzację ich historii;
- b) wykluczone są inwestycje w zabytkowe obiekty przeznaczone na cele administracyjne (np. urzędy gmin, miast);
- c) obiekt zabytkowy będący przedmiotem projektu musi być ogólnodostępny dla

wszystkich potencjalnych użytkowników w sposób niedyskryminujący żadnych grup społecznych.

Program skierowany jest do: instytucji kultury, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych, organizacji pozarządowych.

12) Program Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- rozwój infrastruktury kultury, w tym zabytkowej, renowację i zabezpieczenie obiektów zabytkowych, wyposażenie obiektów, w celu tworzenia warunków sprzyjających otwarciu, nieograniczonemu, integracyjnemu i świadomemu uczestnictwu w kulturze.

Warunki realizacji projektów:

- a) Wsparte obiekty powinny być wpisane do rejestru zabytków lub powinny to być obiekty o dużym potencjale rozwoju istniejących szlaków kultury i dziedzictwa kulturowego, jak również tereny i obiekty unikatowe, o szczególnym znaczeniu dla regionu.

Wspomniane prace przy zabytkach muszą stanowić część szerszego przedsięwzięcia, połączoną z działaniami *miękkimi*. Program skierowany jest do: instytucji kultury, jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych.

13) Fundusze Europejskie dla Warmii i Mazur (FEWiM) 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a) przeciwdziałanie procesowi degradacji obiektów dziedzictwa kulturowego (m.in.: digitalizacja, działania ratunkowe, udostępnianie), adaptację obiektów zabytkowych na cele turystyczne i edukacyjne;
- b) ochronę i udostępnianie zabytków ruchomych oraz muzealiów i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych), a także poprzez proces digitalizacji (jako element projektu inwestycyjnego w obiekcie o charakterze muzealnym);
- c) ułatwienie dostępu do zabytków, instytucji kultury oraz infrastruktury turystycznej, w tym dostosowanie ww. obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Wspomniane prace przy zabytkach muszą stanowić część szerszego przedsięwzięcia, połączoną z działaniami *miękkimi*. Premiuwane będą:

- działania podejmowane w wyniku współpracy w ramach tzw. poczwórnej helisy;
- zaangażowanie w przedsięwzięcia partnerów: jednostki samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, jednostek naukowych i sektora przedsiębiorstw.

5.

Fundusze Europejskie

14) Program Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021–2027

W odniesieniu do problematyki ochrony zabytków w programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a) zachowanie i modernizację obiektów dziedzictwa kulturowego obejmującą m.in. renowację, modernizację, ochronę i rozwój infrastruktury zabytkowej w celu podniesienia jej atrakcyjności turystycznej i/lub kulturalnej;
- b) konserwację zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochronę i digitalizację.

Warunki realizacji projektów:

- a) projekty będą uwzględniać działania w celu zapewnienia dostępu do zabytków, instytucji kultury oraz szlaków turystycznych dla osób ze specjalnymi potrzebami, w tym dostosowanie ww. obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami;
- b) projekty mogą objąć obszary i obiekty będące Pomnikami Historii na cele inne niż prowadzenie działalności kulturalnej;
- c) projekty mogą być realizowane przez:
 - podmioty prowadzone lub nadzorowane na poziomie regionalnym,
 - podmioty współprowadzone przez administrację rządową i samorządową, (przedsięwzięcia uzgodnione w kontrakcie programowym),
 - inne podmioty, w zależności od priorytetów/potrzeb regionu (pod warunkiem uwzględnienia przedsięwzięć w kontrakcie programowym).

Program skierowany jest do: jednostek organizacyjnych działających w imieniu jednostek samorządu terytorialnego, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów i związków wyznaniowych, organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej, podmiotów świadczących usługi publiczne w ramach realizacji obowiązków własnych jednostek samorządu terytorialnego.

15) Program Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021–2027

W programie zaplanowano projekty obejmujące:

- a) wsparcie ochrony dziedzictwa kulturowego tam, gdzie możliwe będzie udostępnienie go turystom. Wsparcie będzie ukierunkowane na zapewnienie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez prace restauratorskie i konserwatorskie obiektów zabytkowych oraz obiektów przynależnych do szlaków kulturowych;

- b)** Wsparcie adaptacji budynków, budowli i innych obiektów o znaczeniu historycznym (wraz z otoczeniem) w celu nadania lub rozwinięcia ich funkcji kulturalnych lub turystycznych;
- c)** wsparcie kompleksowego zagospodarowania przestrzeni publicznych wraz z małą architekturą i infrastrukturą towarzyszącą w ramach układów urbanistycznych wpisanych do ewidencji lub rejestru zabytków.

Program przewiduje przyznawanie dotacji. Skierowany jest do: administracji publicznej, instytucji nauki i edukacji oraz przedsiębiorstw realizujących cele publiczne służb publicznych.

AUTORKA Małgorzata Gmiter
PROJEKT Lena Szczęsna
SKŁAD, ŁAMANIE Eugeniusz Osipczuk

WYDAWCA

Narodowy Instytut Konservacji Zabytków
Al. Jerozolimskie 87, 02-001 Warszawa
sekretariat@nikz.pl